№ 18 (166) Vilnia, 20 červienia 1938 h. Hod XI.

Chryścijanskaja DUMKA

BIEŁARUSKI ČASAPIS — VYCHODZIĆ TRY RAZY U MIESIAC

NIEZABYTYJA ČASINY

(Paśla Biełaruskaj Pilihrymki ŭ Kalvaryju).

Biełaruskaja Pilihrymka ŭ Kalvaryju sioleta adbyłasia, jak viedama, 12.VI na śv. Trojcu. Była heta ŭžo, ličačy paparadku, IV-ja Pilihrymka. Užo źviečara 11.VI było vidać, što sioletniaja Pilihrymka budzie vialikaja, bo adusiul pačali prybyvać pilihrymy. Sioletniaja Pilihrymka pryciahvała biełaruskija masy i tym, što sioleta abchod Kalvaryi byŭ razam i śviatkavańniem 25-cihodździa ksiandzoŭstva tak šmat zasłužanych dla biełaruskaha narodu asob, jak ks. J. Hermanovič i ks. V. Šutovič.

Pilihrymka pačałasia nabaženstvam u kaśc. śv. Mikałaja. Narodu poŭny kaścioł. Haloŭnuju śv. Imšu adpraŭlaŭ ks. V. Šutovič. Kazańnie, datarnavanaje i da Kalvaryi i da jubilataŭ, skazaŭ ks. Ad. Stankievič. Padčas Imšy piajaŭ chor pad kiraŭnictvam inž. Ad. Klimoviča. Nastroj užo adpačatku byŭ śviatočny i ŭračysty.

Urešcie pačałasia pracesija. Narodu mnoha. Biełaruskaja relihijnaja pieśnia raźlahałasia pa vilenskich vulicach. Piajali strojna, nabožna j usie razam. Mnohija dałučylisia da Pilihrymki padarozie. Pad Kalvaryjaj Pilihrymka vyrasła jašče bolš, prysutnych u jej naličałasia bolš 600.

Paśla adpačynku pad Kalvaryjaj, pačałasia Kryžovaja Daroha. Pramaŭlali ksiandzy jubilaty, a tak-ža i ks. Ad. Stankievič. Prysutny byŭ tak-ža ks. Michajła, Litoviec. Nastroj prysutnych papraviŭsia jašče bolš, — staŭsia jon nia tolki radasnym i śviatočnym, ale tak-ža j sapraŭdy malelnym. Pieśni piajalisia mahutna i entuzyjastyčna. Da Pilihrymki dałučylisia jašče mnohija. Pad kaniec Pilihrymka naličała da 700 asob.

Abchod Kryžovaj Darohi tryvaŭ hadziny čatyry. Tady pačałasia fatahrafija. Kožnaja hrupa fatahrafavałasia asobna, bo kožnaja žadała mieć nia tolki ahulnuju fatahrafiju, ale tak-ža i svaju ŭłasnuju. Fatahrafavaŭ dr. St. Hrynkievič, jaki papracavaŭ dziela hetaha niamała.

Dziela sarhanizavańnia Pilihrymki mnohija Biełarusy vykazali duža šmat nia tolki sprytu, ale tak-ža i samaachviarnaści. Vydatna pracavaŭ Andrej Cikota, arhanizujučy Žodzišnuju hrupu, inž. Ad. Klimovič, pracujučy nad śpievam i mnohija inšyja.

U Biełaruskaj Pilihrymcy byli ludzi z roznych kutkoŭ našaha kraju. Byli nia tolki Biełarusy kataliki, ale tak-ža i braty našyja Biełarusy pravasłaŭnyja. Usie byli niazvyčajna zdavolenyja i viasiołyja. Kožny, chto byŭ sioleta na Kalvaryi z Biełaruskaj Pilihrymkaj, pieražyŭ sapraŭdy niezabytyja časiny. Na raźvitańnie razdavalisia hałasy — da pabačańnia, na druhi hod, tak-ža na śv. Trojcu. Mahčyma, što dzień śv. Trojcy sapraŭdy treba ŭvažać stałym dniom Biełaruskaj Kalvaryjskaj Pilihrymki.

U toj-ža dzień, a tak-ža j nazaŭtra, Dastojnyja našy Jubilaty: ks. J. Hermanovič i ks. V. Šutovič, listami i telehramami, šmat atrymali pryvitańniaŭ. Biełaruskaje-ž hramadzianstva achviaravała im cennyja knižki, jak padarki z nahody ich jubilejaŭ.

„Chryścijanskaja Dumka" razam z miesiačnikam „Z O R K A" dla bieł. dziaciej kaštuje ŭ hod usiaho 3 zał. U składčynu jašče taniej: kali chto na adzin supolny adras žbiareć t r o c h padpiščykaŭ, dyk za try ekzemplary „Chr. D." płacić tak-ža 3 zał., heta znača: kožny padpiščyk z hetaj trojki atrymaje našu hazetu za 1 zał. u hod. Numar konta 63.

U 25-tyja ŭhodki majho śviatarstva

(1913—1938) 3)

Jak zvaliŭsia car sa svajho tronu i pajšło ŭsio da revalucyi, tady dla nas u Baradzieničach nastała žyćcio. My tam uzmacniali svaje biełaruskija pazycyi.

Ja chutka paznaŭ, što znača biełarusaŭ vučyć pabiełarusku viečnych praŭdaŭ ab Bohu. Kali ja vystuplu da narodu ŭ kaściele i stanu jaho pabiełarusku vučyć, tady ja baču, što mianie sapraŭdy ludzi słuchajuć i razumiejuć. Niachaj sabie jak chto choča havora i dumaje, ale ja da śmierci nie zrakusia taho prakanańnia, što relihii biełarusaŭ treba vučyć pabiełarusku!

U Baradzieničach prajšli try hady vojnaŭ i ŭstaliŭsia siaki-taki paradak. Tady padniałasia vajna suproć biełaruskaj movy ŭ Baradzienickim kaściele. Pieršy, chto suproć hetaha vystupiŭ, heta byŭ tak zvany tady revirovy. Jon mnie napisaŭ duža vostruju papierynu, što heta herezyja pabiełarusku navučać u kaściele i zabaraniŭ mnie rabić heta dalej. Z takoj zabarony ja paśmiajaŭsia. Tady stary adzin šlachcic prychodziŭ u kaścioł, siadaŭ za prezbiteryum i baraźniŭ mnie ŭ biełaruskim kazańni. Tutaka było krychu horaj, bo heta ŭ kaściele i ŭsiožtaki jon mnie pieraškadžaŭ. Ale ja i na šlachcica nie źviartaŭ uvahi. Tady pajavilisia viestki ŭ polskich hazetach u Vilni ab biełaruskaj movie ŭ Baradzienickim kaściele. Razumiejecca, što ŭsia biada tam na mianie zvalvałasia. Biskup Matulevič vyznačyŭ śledzstva na Baradzieničy. Pryjechaŭ dziekan i ŭ Baradzieničach na ćvintary adbyŭsia plebiscyt. Biełarusy pieramahli, ale pačałasia baraćba, jakaja daloka vychodziła za ramki majej parafii, i ja ŭreście byŭ prymušany duchoŭnaj uładaj z Baradzienič ustupić.

Takim čynam ja musiŭ spynić biełaruskuju svaju pracu ŭ Baradzieničach nia tolki ŭ kaściele, ale i pa škołach.

Paśla hetaha byŭ ja naznačany na vikaraha śpiarša ŭ Lidu, a paśla ŭ Tryściennaje za Biełastok. Maralna čuŭsia ja drenna i nadumaŭ jechać u Ameryku.

Tryściennaje ja pakinuŭ u pałovie krasavika 1929 hoda. Užo ŭ Varšavie ja pačuŭ siabie nadta adzinokim! Ja tady zły byŭ na ŭvieś śviet, nie havaryŭ ja z nikim ani słoŭca! U vosiem hadzin viečara ja z Varšavy pajechaŭ za hranicu. Nikoli ŭ žyćci ja nie pieražyvaŭ padobnych nastrojaŭ, jak tady ŭsiu darohu až u Ameryku. U hetym mianie toj tolki zrazumieć moža, chto ŭžo na śmierć i žyćcio zmahaŭsia za biełaruskuju ideju i, nia mohučy vydzieržać svaich pazycyjaŭ, uciakaŭ za hranicu adzin! Ja ciapier nadta dobra viedaju heta, što niezavidny los usich emihrantaŭ na śviecie. Treba być biaz serca i biaz dušy, kab vytryvać na čužynie.

U darozie sa mnoj kruhom čužyja ludzi. Ich maniery i mova, ich pali, lasy i reki, ich harady, na't ich pavietra i nieba, usio heta na mianie reahavała nadta dziŭna. Usio heta i apisać na't ciažka. Ničym mianie tady nia cikaviŭ ani taŭsty niemiec, ani padžarysty belhijec, ani cienki francuz. Hetak ja zajechaŭ až u Paryž i staŭ tam pryhladacca žyćciu Zachodniaj Eŭropy. Ja adpraŭlaŭ Imšu ŭ Notr-Dam i ŭ novym kaściele Serca Jezusavaha. Ja chadziŭ i jeździŭ pa vulicach Paryža, adviedvaŭ knižharni i niekataryja redakcyi. Ale heta rabiłasia niejak biazmetna. Niekalki dzion ja pabyŭ tam i mnoha čaho pabačyŭ.

Z Paryža ŭ Šerburh dastaŭsia. Heta jość vialiki francuski port. Dziŭnaja noč mnie była ŭ Šerburzie. Ja tam nadta žaleŭ Biełaruś i pra jaje ja śniŭ nadta pryhožyja sny.

Jak moj „Levijatan" skranuŭsia ŭ adkrytaje mora — akijan, mnie trudna zrabiłasia. Ja ciažka ŭzdychnuŭ i zabiadavaŭ hetak: štož ja heta sabie zrabiŭ najlepšaje, čahož ja ŭlez u hetakuju viaroŭku— u karabiel na akijan! I chaciełasia mnie adrazu nazad viarnucca, ale

---

AD. STANKIEVIČ

Biełaruski Chryścijanski Ruch

Histaryčny narys.

RAZDZIEŁ VI. 17)

Pačatki Biełaruskaj Chryścijanskaj Demakracyi.

(1917—1920).

§ 4. — Praca BChDZł. u Dzisienščynie, Brasłaŭščynie i ŭ inšych miascoch našaha kraju.

Adsunutaja i adčaści adsunuŭšajasia sama z pryčyny svajej prahramy i tahačasnych abstavinaŭ ad pracy dziaržaŭna-palityčnaj, BChDZł. času nie marnavała, a znajšła sabie inšuju pracu i inšyja abstaviny dla hetaj pracy. Revalucyjnyja hady 1917 i 1918 BChDZł. šyroka vykarystała dla biełaruskaj pracy ahulna-narodnaj, praśvietnaj, hramadzkaj i navat častkova palityčnaj na terytoryi Dzisienščyny, Brasłaŭščyny i častkova Vilenščyny. Vybrała jana pradusim hetyja terytoryi zatym, što tam dla pracy biełaruskaj ahułam i chadeckaj u asobnaści byli adpaviednyja ludzi dy i adpaviednyja abstaviny. Była tam źmienia idejnych ksiandzoŭ Biełarusaŭ. Pry hetym pa revalucyi, da ŭćviardžeńnia balšavikoŭ, panavała tam, jak i ŭsiudy tady, prosta idealnaja svaboda palityčna-hramadzkaja.

Pieršym u toj čas hramadzkim i biełaruska-narodnym vystupleńniem, jakoje možna nazvać vystupleńniem bieł.-chadeckim, była maja biełaruskaja pramova na sabrańni sialan u vioscy Miłašova, Brasłaŭskaha pav., u červieni miesiacy 1917 h. padčas vybaraŭ novaha vałasnoha staršyni. Mova heta, skazanaja tam pabiełarusku pieršy raz, na temu, jak hramadzianie majuć karystacca z revalucyi, kab jaje nie zmarnavać, mieła tady vialikaje značeńnie na prabudžeńnie ŭ sialan narodnaj biełaruskaj i ahułam hramadzkaj śviedamaści.

Da razbudžeńnia adnak tady tam šyrejšaha biełaruskaha žyćcia na hruncie chryścijanskim, pryčyniŭsia niamała katalicki arcyb. Edvard Ropp, jaki, viarnuŭšysia z syłki, u žyćcio katalikoŭ Biełarusaŭ unios novy, śviežy, sapraŭdy ažyŭčy pavieŭ. Abjaždžajučy letam 1917 h. tuju čaść svajej Vilenskaj dyecezii, jakaja znachodziłasia na ŭschod ad rasiejska-niamieckaj bajavoj linii, arc. Ropp, dazvalaŭ, jak viedama, havaryć pa kaściołach biełaruskija ka-

karabiel heny mianie nie razumieŭ... Za piać dzion ja apynuŭšysia ŭ Nev-Jorku, dni sa try pachvareŭšy na marskuju chvarobu.

Amerykanskaje žyćcio nadta bahataje nia tolki ŭ hrošy, ale i ŭ žyćciovuju praktyku. Za try hady majho tam byćcia ja adkryŭ sabie puciavodnuju darožku na ŭsio majo žyćcio. Druhim čałaviekam ja viarnuŭsia z Ameryki. Tam ubačyŭ ja vialikaje skupleńnie narodaŭ. Ludzi adzin kala druhoha žyvuć duža ščylna. U hramadzianstvie tam viarchi z nizami roŭnyja. Tolki ŭ Amerycy ja bačyŭ sapraŭdnuju demakracyju. Tam pamiašana ŭsio razam, staryja siaredniaviakovyja eŭropejskija tradycyi z najnaviejšym amerykanskim postupam. Moj tam biskup, jak ja tolki da jaho pakazaŭsia, sam advioz mianie da chaty svaim aŭtam. Ja tolki dziviŭsia hledziačy, jak biskup sprytna kiruje aŭtamabilem.

Ale dobra ptušcy ŭ załatoj kletcy, dy lepiej jej na zialonaj vietcy. Tak i mnie było ŭ Amerycy. Ja nikoli ŭ žyćci nia płakaŭ, a ŭ Amerycy ja sprabavaŭ hetaha. Było razy sa dva, što ja tam, jak dzicia płakaŭ. Amerykanie vymahali ad mianie adračysia svajho i addacca zusim dla ich, tak prynamsia mnie zdavałasia. A ja na heta zhadzicca nie zachacieŭ. Heta mnie pakazałasia nierazumnym i čuć nia zdradaj Baćkaščyny. U 1932 hodzie ŭ žniŭni ja pakinuŭ Ameryku. Jakby što mnie z hrudziej zvaliłasia, ja viasiołym i ščaślivym jechaŭ u rodny kraj!

Pryjechaŭšy ŭ Vilniu, ja byŭ naznačany ŭ Charošč na vikaraha, dzie astajusia i siańnia.

Voś hetak mnie žyłosia praz maich 25 hadoŭ u ksiandzoŭstvie! Było ŭsiak!... Ale jašče chaciełasia-b mnie pražyć jakich i druhich 25 hadoŭ, choć-by i na hetym stanoviščy vikaraha ŭ Charoščy! Ale heta ŭsio ŭ rukach Najvyšejšaha!

Ks. V. Š.

(*Kaniec*)

„Ford"

U viosku raz ŭlacieŭ, jak čort,
Bliskučy, čorny „ford."
Hudzić, raviеć
I kozyram idzieć;
I dym kruhom,
I pył staŭbom
I strach...
Až — bach!
Za vioskaj paśliznuŭsia
I ŭmih u rovie apynuŭsia:
Ludziej tam kolki pakalečyŭ,
Siabie taksama abiaźviečyŭ.
Tut paru koniej zakiałzali —
Z bałota „fordzika" ciahali —
Tut kryk i śmiech, i płač i rany,—
A ŭsio stvaryŭ toj čort pahany!

—o—

Ustroj, brat, lepš darohi —
Tahdy čarta biary za rohi!

Vincuk Advažny

Z hazet

Biaz maski.

Jość u Vilni palityčnyja hrupy polskaha nacyjanalizmu až troch adcieniaŭ: endecyja, konservatyŭnyja abšarniki i tak zv. „demakraty" z pad ściahu „Kurjera Vilenskaha". U spravie adnosna Biełarusaŭ hetyja hrupy adnazhodnyja i salidarna pracujuć dziela apalačańnia biełaruskaha nasielnictva.

Dasiul adkryta — biaz maski ćvierdziła ab patrebie šyreńnia polščyny siarod Biełarusaŭ endecyja i heta vyjaŭlała ŭ svajej presie, u „Dzienniku Vilenskim". Konservatyŭna-abšarnickaje „Słovo" staviła, što Biełarusaŭ treba zasymilavać, ale ci tolki dziaržaŭna ci j nacyjanalna — nie pajaśniała. Polskija „demakraty" z „Kurjera Vilenskaha" dakazvali, što Biełarusaŭ treba zasymilavać tolki dziaržaŭna, a nacyjanalna niachaj jany žyvuć.

Ciapier hetyja hrupy zraŭnialisia i ŭžo adkryta i biaz nijakaj maski salidarna pastupajuć u spravie adnosna Biełarusaŭ, vystupajučy za polonizacyju. Pseŭdodemakratyčny „Kurjer Vilenski" starajecca paddać pad sumniŭ navat samo isnavańnie Biełarusaŭ, jak narodu, a „Słovo" adkryta zajaŭlaje, što Biełarusaŭ treba apalačyć i da hetaj spravy treba bracca biezadkładna i krepka, bo pačakaŭšy moža być pozna.

A nam zdajecca, što daremnyja zachady!..

km.

zańni,[1]) a tak-ža zaachvočvaŭ katalikoŭ Biełarusaŭ, jak duchoŭnych, tak i śvieckich, zakładać arhanizacyi Chr. Dem., dapasoŭvajučy jaje da biełaruskaj narodnaj dušy i ahułam dbajučy ab kulturna-relihijnym i hramadzkim raźvićci Biełarusa.

Voś-ža, dziakujučy hetkamu prychilnamu i spraviadlivamu da Biełarusaŭ stanovišču arcyb. Roppa, pačaŭsia sapraŭdy šyroki biełaruski chryścijanska-demakratyčny ruch. Ksiandzy Biełarusy — čytajem u kalendary „Krynica" — „u 1917 h. ad arcyb. Roppa dabilisia dazvaleńnia havaryć biełaruskija kazańni i karystajučysia z abjezdu hetym pastyram Dziśienščyny i Vialejščyny, usiudy, dzie mahli, havaryli biełaruskija kazańni... Sialanie Biełarusy spadavali biełaruskija kazańni. Tady pačali zakładacca hurtki Bieł. Chr. Dem., kab žyćcio i chryścijanskaje i biełaruskaje bolš pahłybić i ŭmacavać"...[2])

Pieršaj arhanizacyjaj na pravincyi bieł. Chr. Demakracyi byŭ hurtok u Dziśnie, załožany letam 1917 h. Dušoj jaho i faktyčnym kiraŭnikom byŭ ks. dziekan V. Taškun, Litoviec, jaki zaŭsiody da Biełarusaŭ byŭ prychilny i spraviadlivy. Byŭ tak-ža ŭ tym časie zasnavany hurtok bieł. Chr. Dem. u Drui. Zakładčykam i kiraŭnikom byŭ ja, prabyvajučy tady tam na vakacyjach, jak student Pieciarburskaj Duch. Akademii. Pryjmaŭ tak-ža ŭdzieł ŭ pracy hetaha hurtka i ks. F. Abrantovič, jaki prabyvaŭ tak-ža na letnich vakacyjach u Prydrujsku, što łažyć tut-ža kala Drui, na druhim baku raki Dźviny. Adbyvalisia badaj štoniadzieli i štośviata zborki i vialisia hutarki na temy hramadzka-chryścijanskija i biełaruska-narodnyja. Zborki adbyvalisia ŭ kłaštornych muroch pry kaściele. Prychodziła na ich zvyčajna mnoha ludziej, pieravažna sialan z usich kancoŭ Drujskaj parafii, a tak-ža častkova i z parafii Prydrujskaj, z Viciebščyny.

Isnavali jašče hurtki bieł. Chr. D. ŭ Baradzieničach i Ikaźni. Załažyŭ ich ja, a stały dahlad nad imi mieŭ ks. V. Šutovič, Baradzienicki prabašč.

Jak-by asiarodkam usich hetych chadeckich arhanizacyjaŭ byŭ hurtok u Šarkaŭščynie, dzie prabaščam byŭ ks. M. Piatroŭski, jaki akcyju biełaruskaj chadecyi raźviŭ daloka za svaju parafiju i jaki byŭ faktyčnym kiraŭnikom jaje pa ŭsiej Dzisienščynie i Brasłaŭščynie.

„Usiudy ciapier — čytajem u „Krynicy" — zakładajuć i šyrać kružki „Chryścijanskaj Demakracyi". Najbolš jany pašyrany ŭ Vilenščynie, dzie ŭžo

1) hl. maju knižku: „Rodnaja mova ŭ śviatyniach", bač. 95 i nast.
2) Kalendar „Krynica" na 1921 h. Vilnia, art.: „Biełaruskaja Chryścijanskaja Demakracyja".

Za nacyjanalny charaktar Paleśsia

(*Z ukrainskaj presy*)

Pad hetkim zahałoŭkam „Рідна Школа" (№ 10 z 15.V.1938) źmiaščaje artykuł, u jakim apisana sučasnaje pałažeńnie na Paleśsi, pradstaŭlajučy jaho miž inšym hetak.

— Paleskija sioły, pavodle vonkavych napisaŭ, vyhladajuć bolš polskimi za polskija sioły ŭ Haliččynie: usie darožnyja pakaźniki i viaskovyja tablicy pisany tolki papolsku. Školy ŭsie polskija. U školach navat pravasłaŭnyja śviaščeńniki vučać pravasłaŭnych dziaciej papolsku.

— Dziela taho, što ŭ školach vučać tolki papolsku, dzieci za hod ledź zmohuć navučycca čytać, a za leta zabyvajucca j heta. U školach piajuć pieśni tolki polskija, jakija ŭ vykanańni palašuckich dziaciej, katoryja majuć nachił da inšaj tonacyi, vychodziać vielmi dzika i niapryhoža. Vučycieli tam usie palaki. Jany nia tolki vučać, ale i palanizujuć.

— Na Paleśsi natužna pracujuć roznyja polskija arhanizacyi hramadzka-palityčnaha i aśvietnahaspadarčaha charaktaru, vykarystyvajučy roznicu, jakaja isnuje miž sialanami i h. zv. šlachtaj i h. d. —

Pry hetym „Рідна Школа" adznačaje: — „*My*—(h. zn. Ukraincy — red.)—*staim na tym stanoviščy, što Paleśsie, najmienš pa Prypieć našaje*" i śćviardžaje, što tam jašče niama nacyjanalnaj śviedamaści, ale etnahrafična, histaryčna i linhvistyčna taja čaść Paleśsia ukrainskaja.

Hetak pradstaŭlaje ukrainskaja presa sučasnuju sapraŭdnaść na svaim baku Paleśsia—za rakoj Prypieciaj. Peŭnie-ž, nia inšaja sapraŭdnaść i na hetym baku Prypieci, katoraha niadaŭna pačaŭ baranić ad Ukraincaŭ adzin biełaruski časapis,jaki hatoŭ pry pomačy Maskvy ci Varšavy iści suproć Kijeŭskaha ŭkrainskaha centru, katory mohby mieć pretensii da biełaruskaha Paleśsia, Bielščyny i navat Biełastoččyny.

Kab narysavać značny abraz Paleśsia pa hetaj staranie Prypieci, davoli viedać stanovišča polskich palitykaŭ adnosna Paleśsia ahułam. Jany ćvierdziać: Palašuki — heta etnahrafičnaja masa, z jakoj mohuć być taksama i palaki, jak ukraincy i biełarusy.

Viedajem, što palaki nie stvarajuć takich varunkaŭ, kab palašuki nacyjanalna ŭśviedamlalisia i stalisia śviedamymi z adnaho boku ukraincami, a z druhoha — biełarusami. Jany stajać na takim stanoviščy, što Paleśsie musić spalanizavacca, bo-ž Polšč zdabyła jaho nie dla Biełarusaŭ i Ukraincaŭ, a tolki dla siabie.

Ciapier Palaki naładzili i nastavili cełу vialiki aparat, kab palašukoŭ (dy nia tolki palašukoŭ —*red.*) ahułam—i na hetym i na tym baku Prypieci — „naviarnuć," kali nia zusim na palakoŭ, dyk prynamsi na niejkich rehijonalnych paleskich „kašubaŭ."

Z hetaha bačym, što Paleśsie ciapier źjaŭlajecca terenam nacyjanalnaj baraćby za jahony nacyjanalny charaktar. Hetaja baraćba adbyvajecca nie miž Ukraincami i Biełarusami, — jak heta piša ŭspomnieny biełaruski časapis, — ale miž Palakami z adnaho boku i Ukraincami i Biełarusami — z druhoha.

Fr. Hryń.

„Kaścielnaja palityka"

1-ja baba: — Ksiondz Miron pryjechaŭ do nas...
2-ja baba: — Ale čemu ksiondz [Mironas
U Koŭnasie siedzi-siedzi
I da nas nijak nia jedzi?
1-ja baba: — Což-bo tam brakuje [chleba,
Nu, nia jedzi—to j nia treba!
2-ja baba: — Durna ty!
1-ja baba: — Ad durnaj čuju...
2-ja baba: Choć tam chleba nie [brakuje,
Dy, jak co do čego tyka,
Dyk to jesteś polityka!...
Zrozumiałaś, moja miła?
1-ja baba:—Aha, teraz ja ściamiła.

Lavon Vietrahon.

---

daŭno ks. bp. Ropp parupiŭsia, kab u kožnaj parafii byŭ kružok „Chr. Dem."; ciapier tam užo ŭsie parafii sarhanizavany, majuć svaje kamitety na kožnuju dziekaniju. U Dzisienskaj dziekanii vybrany staršynioj ks. M. Piatroŭski, probašč z Šarkaŭščyny, katory choć jašče karotki čas pracuje, ale ŭžo mnoha zrabiŭ. Jamu na ahulnym źjeździe daručana dabrać sabie dvuch pamacnikoŭ z svajej parafii, kab kiravać spravami „Chr. Dem." ŭsiaje Dzisienskaje dziekanii".[1])

Šyrokaja, jak bačym, heta praca biełaruskaj chadecyi ŭ 1917 h. była prypyniena nie całkom, ale častkova pry balšavikoch, a dalej pracavała i raźvivałasia pry niemcach u nastupnym 1918 h. Choć, viedama, pry niemcach było dla chadecyi daloka nia toje, što było jakoha paŭhodu pa revalucyi, za časaŭ ułady rasiejskaj demakracyi. Niemcy zorka sačyli za pracaj BChD i razychodzicca jej nie pazvalali. Asabliva pačali jany na BChD kryva ŭhladacca paśla nastupnaha zdareńnia. U pačatku červienia miesiaca 1918 h. niamieckija akupacyjnyja ŭłady zahadali nasielnictvu z usich hmin Brasłaŭščyny sabracca ŭ Brasłaŭje, a nasielnictvu z hmin Dzisienščyny ŭ Dzisnu, kab vyskazacca, da kaho jano choča naležyć: da Rasiei, da Litvy, ci da Kurlandyi. Ab Biełarusi nie ŭspaminali susim. Nia vyjaśniali tak-ža, jakija mieli być našy pravy ŭ Litvie i što heta takoje mieła być hena Kurlandyja. Usie abšarniki i blizkija da ich ciahnuli za Kurlandyju. Sialanstvu stała jasna, što jany chinucca da Kurlandyi pad apieku niamieckich baronaŭ, kab abaranić svaje ziemli. Sialanie, pakinutyja sami sabie, pačali niepakoicca. Ale voś na hety samy źjezd źjaviŭsia tak-ža i ja, jaki pa skančeńni navuk u Pieciarburzie, da vyjezdu svajho ŭ Vilniu, prabyvaŭ časova ŭ Baradzieničach. Ja vidziečy, što sprava tut sapraŭdy niačystaja, rašyŭ pamahčy sialanam vyjści z duža ciažkoha i adkaznaha pałažeńnia. Pamahčy sialanam i pakiravać imi mnie nia było trudna — byŭ ja tam užo šyroka znany i mieŭ na narod vialiki ŭpłyŭ. Voś-ža tysiačnaja hramada sialan na čale sa mnoj arhanizavała vieča prad tym domam, dzie Niemcy naradžalisia z abšarnikami. Na viečy adnahałosna była pryniata pastanova: ustrymacca ad adkazu na niamieckija pytańni ab dziaržaŭnaj prynaležnaści Brasłaŭščyny da naležnaha vyjaśnieńnia spravy i da akančalnaha spynieńnia vajny. Žmieńka-ž abšarnikaŭ pastanaviła tak, jak hetaha chacieli Niemcy — jany vykazalisia za Kurlandyjaj.

Z prysutnych na henym viečy nichto nia znaŭ

---

1) „Krynica". Miensk. 21 lutaha, 1918 h. № 3: „Chryścijanskaja Demakracyja".

Apostalskaja Stalica praciŭ rasizmu.

Św. Ajciec Pius XI niadaŭna razasłaŭ instrukcyju ŭsim katalickim universytetam, kab jany raskryvali falš rasizmu, jaki apirajecca na hetkich voś tezach:

1) Rasy ludziej, zhodna z pravam pryrodnym, rozniacca miž saboju tak daloka, što miž rasami—najvyšejšaj i najnižejšaj, hłybiejšaja propaść čymsia miž źviaram i čałaviekam.

2) Treba ŭsialakimi sposabami paddzieržyvać i vyłaŭlać siłu rasy i rasovuju čyściniu kryvi. Usio, što viadzie da hetaj mety, pavodle pryrodnaha prava dobraje i karysnaje.

3) Z rasavaj čyścini kryvi vypłyvaje intelektualnaja i maralnaja vartaść čałavieka, bo rasa—heta hałoŭnaja pryrodnaja krynica hetaj vartaści.

4) Hałoŭnaja meta ŭzhadavańnia palahaje na raźvićci charaktaru rasy i razbudžeńni lubovi da svajej rasy.

5) Relihija padlahaje zakonu rasy i musić padparadkavacca pravu rasavaj dyscypliny.

6) Krynica hramadzkaha ładu — heta instynkt rasy.

7) Isnavańnie čałavieka zaležnaje tolki ad dziaržavy i čałaviek žyvie tolki dla dziaržavy—ŭsio, što čałaviek maje, heta ŭłasnaść dziaržavy.

Na hetych voś tezach apiraje

Praf. Ihnat Mościcki 12 hadoŭ Prezydentam Polskaj Respubliki

ŭsie vyvady rasizm, jaki pravodzicca ŭ žyćcio ciapier u Niamieččynie, Italii i jakim zachoplivajucca nacyjanalisty ŭ mnohich druhich krajoch.

Voś-ža suproć hetkaha nacyjanalizmu — suproć rasizmu rašuča vystupiŭ św. Ajciec, bo rasizm — heta zapiarečańnie pryrodnaha prava i zapiarečańnie chryścijanstva.

nk.

U Litoŭcaŭ

Pieršaja narodnaja alimpijada. U Koŭnie i Kłajpedzie, 17—31.VII sioleta, adbudziecca pieršaja litoŭskaja narodnaja alimpijada. U alimpijskich spartovych ihrach pryjmie ŭdzieł i litoŭskaja moładź zahraničnaja. Pry hetaj nahodzie Litoŭcy pakažuć, što jany za 20 hadoŭ svajej niezaležnaści asiahnuli ŭ halinie fizyčnaha vychavańnia.

*

Pravy dla Litoŭskaj Himnazii. Hazety pisali, što Litoŭskaja Himnazija im. Vitaŭta Vialikaha ŭ Vilni atrymała ŭsie pravy, pad umovaj, što maturysty ekzaminy buduć zdavać prad dziaržaŭnaj kamisijaj.

Źjezd nie adbudziecca. 26—27.VI sioleta Litoŭcy mieli sklikać u Vilniu ahulna-litoŭski źjezd. Źjezd hety adnak nie adbudziecca, bo ŭłady nia dali dazvołu.

Kanfiskata. Zahadam Vilenskaha Haradzkoha Starasty skanfiskavany № 14 hazety „Aidas“.

Novy ŭrad u T-vie „Kultura.“ Niadaŭna adbyŭsia hadavy schod siabroŭ kulturna-praśvietnaha T-va „Kultura.“ Na hetym schodzie vybrany novy ŭrad. Staršynioj—Ant. Krutulis, a zastupnikam staršyni—red. Vinc. Łatvys.

Nie dazvolili. U Varšavie Litoŭcy mielisia vydavać dvutydniovik „Tauta.“ Vydavać adnak jaho ŭłady nie dazvolili.

---

na stolki niamieckaj movy, kab hramatna ŭłažyć pastanovu. Niekatoryja-ž uznoŭ Niemcy lepš znali rasiejskuju, jak biełaruskuju movu. Dziela hetaha pastanova hena była zredahavana parasiejsku. Charakterna, što vializarnaja bolšaść henaha vieča vykazałasia nia tolki praciŭ pryłučeńnia Brasłaŭščyny da Rasiei, Litvy i Kurlandyi, ab čym pytali Niemcy, ale da vyjaśnieńnia spravy i da akančeńnia vajny— tak-ža i praciŭ pryłučeńnia da... Biełarusi. Hetak zrabić dychtavaŭ zdarovy sialanski instynkt asciarožnaści, bo-ž i ŭ biełaruskim Miensku byli tady jašče Niemcy, i Biełarusi, zaležnaj ad Niamieččyny, biełaruskija sialanie nie chacieli. Hetak-ža sama była ahułam nastrojena i taja intelihiencyja, jakaja jšła razam z sialanstvam. Ja asabista ŭvažaŭ, što, nia hledziačy na ništo, treba vykazacca za prynaležnaść Brasłaŭja da Biełarusi. Adnak maje pierahavory z intelihiencyjaj i z vybitniejšymi sialanami nie daviali ŭ hetaj spravie da ničoha i pryjšłosia paddacca ahramadnaj bolšaści.

Ab telehramie Vilhielmu II, vysłanaj Radaj BNR u Miensku ŭ krasaviku taho-ž 1918 h., ja tady nia viedaŭ ničoha. Prysutnyja na viečy mnohija intelihienty: byŭšyja vučyciali, aficery, čynoŭniki i inš., mahčyma, niešta viedali, i mahčyma, miž imi, tak-ža i dziela hetaha byli tak varoža nastrojeny da Niemcaŭ, što navat i da Biełarusi svajho kraju nie chacieli dałučać, pakul u Biełarusi znachodzilisia Niemcy. Słovam, jak u Trockaha ŭ Biełaraści na pačatku taho-ž 1918 h. vyjšła: „ні міра, ні войны“, tak u nas u Brasłaŭi: „рѣшили воздержаться от рѣшенія вопроса о присоединеніи к какому-либо правительству впредь до окончанія всемирной войны“.[1])

Tymčasam niešta za niekalki dzion padobny schod nasielnictva z usich hmin Dzisienščyny ŭ takoj-ža spravie mieŭsia adbycca ŭ Dziśnie. Sialanie prasili mianie pajechać i tudy. Ja zhadziŭsia. Znajšli i vazaka, jaki mieŭ zaviaści mianie z Baradzie-

1) Постановленіе. 1918 г. іюня 10 дня мы **крестьяне** делегаты от волостей Дрисвятской, Опсовской, Богинской, Іодской, Слободской, Браславской и Красногорской, **арендатори** от вышеупомянутых волостей за исключеніем Опсовской и Браславской волостей, **представители р-к духовенства** от Іодской, Богинской, Перебродской, Дрисвятской и Слободской на собраніи согласно распоряженія высших нѣмецких властей в м. Браславѣ, Ковенской губ, в виду недопущенія соблюденія элементарных формальностей парламентскаго рѣшенія дѣла и непропорціональнаго представительства классов населенія постановили: при таких условіях не участвовать в совѣщаніи с представителями помѣщичьяго класса. Собравшись же отдѣльно рѣшили воздержаться от рѣшенія вопроса о присоединеніи вышеупомянутых волестей к какому-либо правительству, както: Литвы, Курляндіи, Бѣлоруссіи и Россіи впредь до окончанія всемирной войны. (Z ułasnaha archivu).

Z biełaruskaha žyćcia

A. Košyc dla Biełarusaŭ. Viedamy ŭkrainski kampazytar Al. Košyc, prabyvajučy ciapier u Złuč. St. Ameryki, źviarnuŭ uvahu i na biełaruskija narodnyja pieśni, jakich užo zharmanizavaŭ cełу rad na čatyry hałasy miašanaha choru. Padtrymlivaje z A. Košycam znosiny i dastarčaje jamu biełaruskija pieśni viedamy i zasłužany dyryhient biełaruskaha choru R. Šyrma

Biełarusy ŭ polskich demakrataŭ. 10.VI u polskich demakrataŭ A. Łuckievič pračytaŭ referat ab sučasnym pałažeńni biełaruskaha narodu ŭ Polščy.

Sprava „Bieł. Krynicy." Najvyšejšy Sud pastanovu Vil. Akr. Sudu, jakoj spyniena „Bieł. Krynica," nadoviačy skasavaŭ. Adnak „Bieł. Krynica" jašče ciapier vychodzić nia moža, bo maje na sabie i druhoje spynieńnie, katoraje znachodzicca ŭžo ŭ druhoj sudovaj instancyi.

„Uspamin z Kalvaryi pad Vilniaj." Pad hetkim nazovam vyjšła brašura (40 bačyn), u jakoj nadrukavany biełaruskija relihijnyja pieśni, što piajucca pry abchodzie Kryžovaj Darohi.

Jubilaty dziakujuć. Ksiandzy: J. Hermanovič i V. Šutovič, jakija 12.VI śviatkavali jubilej 25-cihodździa svajho śviaščenstva, usim tym, ad kaho atrymali z hetaj nahody pryvitańni, praz red. „Chr. Dumki" pierasyłajuć ščyruju padziaku.

Jašče Druja. Ab Drui ciapier šmat pišuć i havorać. Daviedvajemsia, što ksiandzy—Biełarusy, paśla niekalkich dnioŭ „vysialeńnia," viarnulisia ŭ klaštar. Adnak fest śv. Trojcy i śv. Antoniaha adbyvaŭsia biaz biełaruskich ksiandzoŭ Maryjanaŭ u Drui. Ciapier ułada maje pravieści śledztva, a tymčasam Marjanie astanucca ŭ Drui, pakul vyrašycca sprava.

Nam viedama, što Biełarusy-Marjanie praz 15 hadoŭ viali ŭ Drui polskuju himnaziju. Kali tak, „dyk zašto ich vysialali?" — pytajecca „Kurjer Wileński," i kaža: „...Nia viedajem, ale my chacieli-by viedać."

Napłyŭ vučniaŭ u Bieł. Himnaziju. U Biełaruskuju Himnaziju (Filija Polskaj Himn. im. Sławackaha) ŭ Vilni sioleta vialiki napłyŭ vučniaŭ, — kandydataŭ u pieršuju klasu.

Sioletnija maturysty Vil. Biełaruskaj Himnazii. Da maturalnych ekzaminaŭ sioleta ŭ Vilenskaj Biełaruskaj Himnazii prystupała 17 vučniaŭ, a zdało 16. Proźviščy ich nastupnyja: Brazoŭski Anatol, Biełasik Aleksandar, Buzuk Ivan, Drućko Maryja, Duk Viačasłaŭ, Kaźlanka Aŭdoćcia, Lotka Mikałaj, Macuk Jury, Novik Vasil, Sładkoŭski Barys, Taŭłaj-Narastaŭcaŭ Aleksandar, Čatyrka Jury, Piaršukievič Viera, Karetnik Janina, Makoŭskaja Nina. Usich vitajem i žadajem udačy ŭ dalejšaj navucy, a tak-ža zaklikajem da pracy na biełaruskaj maładniackaj nivie.

Novaja biełaruskaja kulturnaja siła. 19.V.38 ŭ vilenskim universytecie atrymaŭ dyplom inžyniera — ahranoma hram. Pilip Zasim. — Vitajem jaho i žadajem płodnaje pracy na rodnaj biełaruskaj nivie!..

U česć 750-ch uhodkaŭ „Słova ab pałku Iharavym". 29.V.38 ŭ Vilenskaj Biełaruskaj Himnazii adbyłosia śviatkavańnie 750-ch uhodkaŭ słaŭnaha i vielmi mastackaha biełaruskaha litaraturnaha tvoru (paemy) „Słova ab pałku Iharavym", napisanaha ŭ 1187 h. Referat ab hetym tvory pračytaŭ dyrektar Mikałaj Ancukievič, a paśla byli pračytany niekatoryja pieśni (raździeły) hetaha-ž tvoru ŭ tahočasnaj biełaruskaj movie, a taksama i ŭ apracoŭcy sučasnych bieł. piśmieńnikaŭ.

Biełaruski Studencki Sajuz pracuje. Nia hledziačy na toje, što ciapier dla studentaŭ haračy čas ekzaminaŭ, Bieł. Stud. Sajuz nia spyniaje svajej pracy. Jon i dalejładzić roznyja siabroŭskija studenckija imprezy, a taksama referaty z haliny biełarusaviedy. Miž inšym, u subotu 28.V, adbyŭ-

---

nič, dzie ja tady prabyvaŭ, až u Dzisnu, viorst 60—70 darohi. Skazana — zroblena. U dzień schodu ja apynuŭsia ŭ Dziśnie, kab i tam zastupicca za ludziej prad Niemcami. Ale tut užo zanosiłasia na niešta inšaje. Niemcy, nie zabyŭšysia jašče vystupleńniaŭ maich u Brasłaŭi, kali daviedalisia ab maim pryježdzie z tymi-ž metami ŭ Dzisnu, pastanavili mienie aryštavać. Ab hetym daviedaŭsia ad Niemcaŭ, jakija byvali na klabanii, ks. dziekan V. Taškun i mianie papiaredziŭ. Nia chočučy papaści ŭ koncentracyjny łahier u Niamieččynie, ja na schodzie henym u Dziśnie ŭžo nia vystupaŭ i ciškom vyjechaŭ z Dzisny.

Hety fakt adkryŭ Niemcam vočy na praŭdzivy voblik BChD i nastroiŭ ich da jaje dziejnaści davoli varoža. Adnak praca BChD nia spyniłasia i raźvivałasia dalej. Ja ŭ žniŭni miesiacy 1918 h. pakinuŭ Brasłaŭščynu i vyjechaŭ u Vilniu. Pracu BChD viali inšyja dziejačy—pradusim ks. ks. Biełarusy: M. Piatroŭski i V. Šutovič.

Tak 6 i 7.VIII taho-ž 1918 h. u Hermanavičach, Dzisienskaha pav. adbyŭsia źjezd dekanalnaha katalickaha kleru. Na źjeździe henym, miž inšymi spravami, ab Chr. Dem. pryniata pastanova:

...„što datyča spravy hramadzkaj pracy—uvažajem, što dzie niama narodnaj śviedamaści, tam niama i kultury. Źjezd ksiandzoŭ dzisienskaha dekanatu vyskazvajecca za toje, što hrunt dziejnaści Chr. D. u dekanacie jość biełaruski.

U spravie ŭłasnaści pryvatnaj, ziamli i pracy pašyrać siarod narodu idei Chr. Demakracyi...

U Dzisienskim dekanacie škoły z pryncypu pavinny być biełaruskija z movaj navučańnia biełaruskaj, pry poŭnaj aŭtanomii dla inšych narodnaściaŭ".[1])

Krychu paźniej, u nastupnyah hadoch, z Dzisienščyny ruch hety pavadyry BChD pierakinuli ŭ inšyja častki našaha kraju, jak u Ašmianščynu i Horadzienščynu. U Ašmianščynie, pradusim u Barunach, pracavaŭ u duchu BChD ks. M. Piatroŭski, dzie ad 1919 h. byŭ prabaščam.

U Horadzienščynie ŭ 1919—20 h. vioŭ takuju-ž pracu ks. J. Hermanovič, jaki ŭ Łapienicy, Vaŭkavyskaha pav., załažyŭ, jak ab hetym my ŭžo pisali, niekalki biełaruskich škoł, nie havoračy ŭžo ab biełaruskich kazańniach i ahułam ab biełaruskaj hramadzkaj jaho pracy na hruncie biełaruskim i chryścijanskim.

U Pružanščynie (Šeraševa) ŭ tym-ža duchu pracavaŭ ks. Fr. Ramejka, a ŭ Vilenščynie (Łavaryški) —J. Paźniak, paźniej doŭhaletni red. „Bieł. Krynicy".

I tam, jak bačym, BChD u 1917, 18 i nastupnych hadoch, praŭda, „ministerskaj" palityki nie rabiła, čym zajmalisia biełaruskija sacyjalisty, ale zatoje budavała fundamanty biełaruskamu adradženskamu ruchu.

1) Pratakoł sabrańnia ks.ks. u Hermanavičach 6 i 7.VIII 1918 h. (z ułasnaha archivu).

Z palityki

Z Polščy.

Adnosiny Polščy da Čechasłavaččyny. Dasiul Niamieččyna vystupała prociŭ Čechasłavaččyny niby tolki ŭ abaronie niamieckaj nacyjanalnaj mienšaści. Ciapier, kali čechasłavacki ŭrad hatoŭ iści na ŭstupki nia tolki niamieckaj mienšaści, ale prajektuje aŭtanomiju dla ŭsich svaich nacyjanalnych mienšaściaŭ, presa ŭ Niamieččynie ŭsio-ž taki dalej nia spyniaje pachodu prociŭ Čechasłavaččyny. Z hetaha vyhladaje, što Niamieččyna maje plany dalejšyja. Čechasłavackaja presa adznačaje, što Čechasłavaččyna hetym dalejšym planam dabravolna nie paddasca i budzie baranicca zbrojnaj siłaj až da kanca — abo pieramohi, abo ŭpadku.

Eŭrapejskaja presa piša, što Polšč nia moža roŭnadušna adnosicca da losu čechasłavaččyny, bo kali-b Niamieččyna zaniała Čechasłavaččynu, dyk paŭstała-b vialikaja niebiaśpieka i dla Polščy.

Polskaja presa tak-ža vielmi zacikaŭlena hetaj spravaj, ale jakoje zajmaje stanovišča polski ŭrad adnosna spravy Čechasłavaččyny — ničoha nia piša.

---

sia ŭ B.S.S. referat ab kirunkach u biełaruskaj savieckaj litaratury mgr. J. Šutoviča. Jak ilustracyi da referatu mgr. J. Š., strojna čytaŭ niekatoryja tvory biełaruskich savieckich piśmieńnikaŭ mgr. J. Chvorast. Treba skazać, što referat mgr. J. Š. ab biełaruskaj savieckaj litaratury ŭ niekatorych mamentach prosta revelacyjny. Słuchajučy hetych referataŭ, a taksama čytanych tvoraŭ, možna sapraŭdy sabie ŭjavić, jakich vołataŭ słova i dumki mieła ŭžo biełaruskaja litaratura i jak vialikija straty prynios Biełaruskamu Narodu maskoŭska-kamunistyčny režym, jaki źnistožyŭ najlepšyja litaraturna-maładniackija biełaruskija siły, zatoje, što hałoŭnymi matyvami ichniaha tvorstva była Biełaruś, luboŭ da svajho Biełaruskaha Narodu, da praŭdy, svabody i spraviadlivaści.

20-ja ŭhodki śmierci Karusia Kahanca. 20 V sioleta minuła 20 hadoŭ ad śmierci vydatnaha biełaruskaha piśmieńnika Karusia Kahanca.

Z zahranicy.

Prajekt nacyjanalnaha prava ŭ čechasłavaččynie. Adnačasna z sudeckimi niemcami pačali damahacca razšyreńnia nacyjanalnaha prava i inšyja nacyjanalnyja mienšaści ŭ Čechasłavaččynie: słavaki, vuhorcy i pałaki.

Zrazumieła, što čechasłavacki ŭrad apynuŭsia ŭ vielmi ciažkim pałažeńni i vyjaviŭ zhodu na razšyreńnie nacyjanalnaha prava ŭ Čechasłavaččynie. Presa padaje, što ŭradavy prajekt hetaha prava abapiorty na hetkich zasadach:

1) Aŭtanomija kulturnaja—heta abaznačaje, što nacyjanalnaja mienšaść sama kiruje svaim školnictvam.

2) Aŭtanomija haspadarčaja — heta abaznačaje, što čaść dachodu z nacyjanalnaj terytoryi padatkaŭ idzie na patreby miascovyja danaj nacyjanalnaści.

3) Na terytoryi nacyjanalnaj mienšaści jaje mova źjaŭlajecca druhoj dziaržaŭnaj movaj. Aprača hetaha dziaržaŭnyja pasady buduć absadžany praparcyjanalna da liku nacyjanalnych mienšaściaŭ.

Niebiaśpieka vialikaj vajny. U druhoj pałavinie traŭnia sioł., paśla pryłučeńnia Aŭstryi da Niamieččyny, niamieckaja armija była namierana zachapić Čechasłavaččynu i pryłučyć da Niamieččyny sudeckuju čaścinu Čechasłavackaj respubliki, jakaja zasielena ŭ bolšaści niemcami.

Ad hetaha namieru Niamieččyna adstupiła tolki pad silnym i rašučym naciskam Anhlii i Francyi: francuski ŭrad padavaŭ da viedama, što kali Niamieččyna pačnie zajmać Čechasłavackuju terytoryju — francuskaje vojska pojdzie ŭ niamieckuju Nadreniju; anhielski ambasadar u Berlinie zajaviŭ, što ŭ vypadku napadu Niamieččyny na Čechasłavaččynu, Anhlija zryvaje dyplomatyčnyja znosiny z Niamieččynaj. Heta abaznačała, što Anhlija vystupić prociŭ Niamieččyny. Treba dadać, što i stanovišča SSSR vyrazna pakazvała hatovaść da abarony Čechasłavaččyny.

Takim čynam namiareńnie niamieckaje armii strymana, ale niebiaśpieka vajny nia spyniena. Niamieččyna čakaje tolki „lepšaha času".

Praściaroha dla susiedziaŭ Čechasłavaččyny. Vydatny francuski publicyst Dr. Ormeccon u hazecie „Figaro" praścierahaje susiedziaŭ Čechasłavaččyny.

Kali Niamieččyna—jon piša — raspravicca z Čechasłavaččynaj, tady prydzie čarha na Polšč i Rumyniju. Kali Niamieččyna zabiare čechasłavackija Sudety, dyk prydzie čas, što Hitler z takim-ža cynizmam padymie spravu „kalidora" i Šlonska.

Nastup strymany—niebiaśpieka isnuje. Niamiecki nastup na Čechasłavaččynu strymany,ale niebiaśpieka vajny, jakaja vypłyvaje z h. zv. niamieckaha „dynamizmu," isnuje.

Hitler ścisnuŭ u vadzin kułak 75 miljonaŭ niemcaŭ i jany jduć za Hitleram u vialikuju, adzinuju i niepadzielnuju Niamieččynu. Ale jduć datul, pakul jamu vierać, što namiečanaje asiahnuć. Kali pačnucca niaŭdačy — pačnie padać i davier da Hitlera, a tady zahlanie ŭ vočy niamieckamu nacyjanalizmu i jaho naturalny ŭpadak.

Heta dobra viedaje sam Hitler i jaho ŭvieś štab. Dziela hetaha Čechasłavackaja niaŭdača nia ŭstrymaje niamieckaha razhonu. Kali paśla Aŭstryi nie ŭdałosia ciapier raspravicca z čechasłavaččynaj, dyk Hitler ŭvieś niamiecki „dynamizm" nakiruje ŭ druhi bok, pakul pasłabieje i bolš daśpieje sprava ŭ Čechasłavaččynie.

Francyja, Anhlija i S.S.S.R. prociŭ niamieckaje ekspansii. Niamieččyna imkniecca da zaŭładańnia ŭsiej Eŭropaj. Ciapier jana vyznačyła sabie šlach u kirunku Čornaha i Mižziemnaha moraŭ.

Ciapier Niamieččynie treba zachapić Čechasłavaččynu, kab stacca najbahaciejšaj dziaržavaj u Eŭropie. Čechasłavaččyna maje 6 miljonaŭ hekt. aromaj ziamli, 4 z pałavinaj mil. h. lesu, 2 mil. 300 tysiač h. łuhoŭ i dobra raźvity promysł. Zachapiŭšy Čechasłavaččynu, Niamieččyna nie pabajałasia-b tady Anhlii z Francyjaj i puściłasia-b u pachod u kirunku Mižziemnaha i Čornaha moraŭ — u bahatuju Ukrainu, u Tureččynu da bahatych krynic nafty ŭ Iraku, u Persiju, Afhanistan i h. d.

Zrazumieła, kali-b Niamieččynie heta ŭdałosia asiahnuć, dyk mnohija z sučasnych dziaržaŭ pierastali-b isnavać, a sučasnaja mahutnaść Anhlii i Francyi byli-b padparadkavany mahutnaści Niamieččyny. Dziela hetaha Francyja z Anhlijaj i SSSR hetak rašuča ciapier stajać za čechasłavaččynu.

Hišpanskaja i kitajska-japonskaja vojny. Užo nie sakret, što ŭ Hišpanii vajuje Italija i Niamieč-

Roznyja viestki

Prad novym haspadarčym kryzysam. Ekanamisty i znaŭcy susvietnaj haspadarki kažuć, što śviet staić prad novym haspadarčym kryzysam. Užo ad vosieni minułaha hodu, ćvierdziać vučonyja, źmienšyłasia pramysłovaja pradukcyja ŭ mnohich krainach Ameryki i Eŭropy. U vyniku hetaha pačynaje pavialičvacca biezraboćcie.

U ziemlarobskich krainach, u katorych słaba raźvity promysieł, jašče hetaha kryzysu nie adčuvajecca, bo tam rabotniki zatrudnieny na fabrykach zbrajeńnia. Ale znaŭcy dakazvajuć, što i ŭ ziemlarobskich krainach hety kryzys asłabić haspadarčaje žyćcio.

Pahroza nieŭražaju ŭ Eŭropie. Hazety padajuć, što zachodnia-eŭrapejskim dziaržavam hrazić sioleta nieŭražaj, asabliva Anhlii, Francyi, Italii, Švajcaryi i paŭdzionnaj čašci Niamieččyny. Pryčyna nieŭražaju — zasucha, jakaja tryvała 6 tydniaŭ, a paśla nastupiŭ choład.

Z pryčyny nieŭražaju, ekanamisty ćvierdziać, Italija budzie zmušana źmianić svaju haspadarčuju palityku i zbolšyć pryvoz chleba z čužych krajoŭ, hałoŭna z anhielskich kalonijaŭ. Takim čynam nieŭražaj zblizić Italiju na niejki čas z Anhlijaj, što biazumoŭna moža mieć upłyŭ i na zahraničnuju palityku ŭ hetych krainach.

Niamožna bić u škołach. Najvyšejšy Sud Rečypaspalitaj Polskaj vydaŭ pastanovu, katoraj raźjaśniaja, što bićcio dziaciej u škole źjaŭlajecca narušeńniem cialesnaj niatykalnaści i jošć prastupkam karalnym pavodle 239 art. k.k. Pry hetym vučyciel za bićcio vučnia ŭ škole padlahaje kary pa zakonu 286 art. k.k. Z hetaha bačym, što ŭ Polščy ŭ škołach bićcio vučniaŭ surova zabaroniena.

Vykarystvańnie haradzkich ściekaŭ. Kulturniejšyja harady svaje ścieki ŭmieła vykarystvajuć dla ziemlarobstva. U 1937 h. Berlin z svaich ściekaŭ unavoziŭ 50 dvaroŭ — 25 tysiač hekt. ziamli.

Z čaho składajecca cieła čałavieka. Navuka śćviardžaje, što cieła čałavieka składajecca ŭ procantach: z hetkich čašcinaŭ: tlenu—62,43, vuhla—21,15, vadoru—9,86, azotu—3,10, vapny — 1,90, fosfaru—0,95, potasu—0,23, sierki -0,16, chloru—0,08, sody—0,08, magnezu—0,027, jodu—0,014, fluoru—0,009, žaleza—0,005, bromu—0,002, hliny—0,001, kremianiu — 0,0001, menganu—0,001.

Ale heta jašče nia ŭsio, bo navuka ćvierdzić, što ŭ ciele čałavieka jošć 38 hatunkaŭ chimičnych adzinak na 92 navucy znanych. Mahčyma, što hetych hatunkaŭ i bolš jošć, ab jakich navuka jašče nie daviedałasia.

čyna praciŭ Francyi i SSSR. Niamieččyna z Italijaj pamahajuć paŭstancam, a Francyja z SSSR respublikancam. Hetaja vajna maje vialikuju suviaź z usioj palitykaj Niamieččyny. Pry hetym treba adznačyć, što pieramoha ŭ Hišpanii paŭstancaŭ nad respublikancami taksama zaležyć u vialikaj miery ad Anhlii, jakaja ŭ Hišpanii Francyi nie paddzieržyvaje i ŭhodliva pastupaje z Italijaj.

Kitajska-japonskaja vajna razšyryłasia na ŭvieś Kitaj: japoncy nia spyniajucca i jduć za adstupajučym kitajskim vojskam, zajmajučy aružna pravincyju za pravincyjaj vialikaha Kitaju. Kitajcy adstupajučy herojska baroniacca ad napaśnika i hetkim sposabam japoncaŭ štoraz bolš asłablajuć. Apošnimi časami kitajski ŭrad zaklučyŭ dahavor z SSSR, pavodle katoraha Saviety daduć Kitaju vialikuju aružnuju pomač.

Fatahrafii z Biełaruskaj Pilihrymki ŭ Kalvaryju

chto jašče nie atrymaŭ, moža vypisać z redakcyi „Chryścijanskaj Dumki" (Vilnia, Zavalnaja 1—1). Cana adnaje fatahrafii 15 hr. Prytym treba tak-ža prysłać 25 hr. na pierasyłku. Fatahrafii jošć hetkich hrupaŭ: Žodzišnaj, Brasłaŭskaj, Śviancianskaj, Vilenska-Trockaj (z-pad Łavaryšak i z-pad Miednikaŭ), Ašmianskaj, Vałožynskaj i inšyja paasobnyja (mienšyja hrupki). Nia vyjšli fatahrafii ahulnaje hrupy i najmałodšych učaśnikaŭ biełaruskaj pilihrymki.

LIST

Niama čym chvalicca.

v. Šyranosy, Biełastocki paviet. Ludzi našy rady, što jany šlachta i hetym na ŭvieś śviet jany chvalacca. A mnie zdajecca, što na siahońniašnija časy hetym niečaha chvalicca. Siahońnia miž saboj usie ludzi roŭnyja.

Drenna ŭ nas toje, što nia ŭsie my lubim svaje proźviščy. A našy proźviščy, tak jak i naša vioska, usie Šyranosy. Niekatoryja z našych prabujuć padpisyvacca Šeranosy i jany kažuć, što hetak u daŭninie našy dziady padpisyvalisia. Ale heta małaja roznica ci šery, ci šyroki nos. Było-by kudy horš, kab u našych ludziej byli nasy čyrvonyja.

Proźvišča Šyranos skarej vyhladaje na biełaruskaje proźvišča.

Siahońnia ŭ Šyranosach ani słova nie havorać pabiełarusku. A tymčasam usie kruhom nas vioski, jak Pamihačy, Turośnia i inšyja najčyściej havorać pabiełarusku.

Sv.

Vilenskaja chronika.

Pracesija na Božaje Cieła adbyłasia sioleta ŭ Vilni duža ŭračysta. Naličajuć, što było ŭ joj da 30 tysiač učaśnikaŭ.

Biezraboćcie z nastańniem leta pačało pakrysie źmianšacca.

Paštovaja skrynka

Sv. Atrymali i skarystali.

A. B. Nie skarystajem, nam heta reč nie padchodzić.

U. B. Pravierym i kali treba pa pravim.

D. V. Vysyłajem na probu. Płata nievialikaja, aby achvota.

A. S. Moža padojdzie ŭ „Zorku", padumajem.

Z. K. „Chr. D." vysyłajem, čytajcie sami i davajcie susiedziam.

C. Ł. Čakajem na abiacanaje i dačakacca nia možam.

U lipni „Chr. Dumka" vyjdzie 5 i 20.

„Chr. Dumka" vychodzić: 1, 10 i 20 kožnaha miesiaca.
Padpiska na hod — 3 zł., na paŭhodu — 1 zł. 50 hr., na try miesiacy — 75 hr. Cana asobnaha numaru — 10 hrašoŭ.
Adrys Redakcyi i Administracyi: Vilnia (Wilno), Zavalnaja vul. № 1—2.
Adkazny redaktar V. JERMAŁKOVIČ — Vydaviec KS. AD. STANKIEVIČ
Biełaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny, Vilnia, Zavalnaja vul. № 1.